

زیباسازی شهری و تاثیر آن بر هنجارهای فردی و اجتماعی

سیدرضا حسینی

کارشناسی مهندسی عمران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرکرد

چکیده

زیباسازی شهری، به عنوان یکی از مهم ترین ابزارهای مدیریت محیط شهری، نقشی مؤثر در ارتقاء کیفیت زندگی، ایجاد نظم اجتماعی و تقویت فرهنگ شهروندی ایفا می کند. فضای شهری زیبا و منظم، نه تنها به بهبود وضعیت روانی و رفتاری افراد کمک می کند، بلکه زمینه ساز شکل گیری هنجارهای اجتماعی مطلوب مانند مسئولیت پذیری، قانون مداری، تعامل مثبت و مشارکت مدنی نیز می شود. در این مقاله تلاش شده است رابطه ی میان کیفیت زیبایی شناختی فضاهای شهری و رفتارهای فردی و جمعی شهروندان تبیین گردد. همچنین نقش نهادهایی مانند شهرداری در برنامه ریزی و مدیریت هدفمند زیباسازی شهری و تأثیر آن بر نظم و امنیت اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته ها نشان می دهد که زیباسازی کالبدی شهر اگر با رویکردی فرهنگی، روانشناسانه و انسان محور دنبال شود، می تواند به عنوان بستری برای شکل گیری هویت جمعی، کاهش آسیب های اجتماعی و ارتقاء سرمایه اجتماعی عمل کند.

واژه های کلیدی: زیباسازی، شهر، هنجارهای فردی، هنجارهای اجتماعی

مقدمه

شهر، به عنوان محصول پیچیده‌ای از فرآیندهای تاریخی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، بستری پویا برای شکل‌گیری و تداوم روابط انسانی است. بر این اساس محیط شهری تنها عرصه‌ای برای سکونت یا رفت‌وآمد نیست، بلکه بازتابی از نحوه زندگی انسان‌ها، ارزش‌ها، نگرش‌ها و تعاملات اجتماعی آنان محسوب می‌شود. زندگی شهرنشینی، به دلیل پیچیدگی‌های ساختاری و افزایش گسترده تعاملات اجتماعی، فشارهای روانی و اجتماعی قابل توجهی بر شهروندان وارد می‌کند. این فشارها ناشی از عوامل متعدد فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و تربیتی است که سلامت روانی و اجتماعی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد به گونه‌ای که امروزه در جوامع شهرنشین تأمین امنیت و آرامش اجتماعی یکی از نیازهای بنیادین و اساسی شهروندان تبدیل شده که دستیابی به آن مستلزم هماهنگی و تلاش دستگاه‌ها و مراکز متعددی است. در این میان، شهرداری‌ها که نقش تاثیرگذاری در حوزه برنامه‌ریزی، ساماندهی و مدیریت فرهنگی و اجتماعی شهری ایفا می‌کنند می‌توانند با بهره‌گیری از تدوین سیاست‌ها و تهیه برنامه‌های هوشمندانه، راهبردی و جامع، زمینه‌ساز ایجاد و حفظ محیط شهری امن، منظم و دلپذیر برای شهروندان باشند که در نتیجه آن ارتقای کیفیت زندگی، سلامت روانی و کاهش ناهنجاری‌های اجتماعی حاصل خواهد شد. در این چارچوب، کیفیت محیط شهری و عناصر زیبایی‌شناختی آن، نقش تعیین‌کننده‌ای در تجربه‌ی زیستی شهروندان دارد و می‌تواند از سطوح ظاهری تا لایه‌های عمیق‌تر فرهنگی و روان‌شناختی بر آنان اثرگذار باشد. زیبایی و وجوه هنری از مهم‌ترین ویژگی‌های محیط شهری به شمار می‌روند. آنچه با عنوان «زیباسازی شهری» شناخته می‌شود، شامل مجموعه اقداماتی است که برای بهبود جلوه‌های بصری شهر، تقویت حس تعلق و ایجاد فضایی خوشایند و انگیزه‌بخش برای زندگی شهری انجام می‌گیرد. زیباسازی شهری بخش‌های مختلفی را در بر می‌گیرد؛ از طراحی و ساماندهی فضای سبز و معابر گرفته تا هماهنگی ظاهری فضاهای عمومی، استفاده از آثار هنری مانند نقاشی‌های دیواری و مجسمه‌ها، نورپردازی مناسب، بهبود وسایل و تجهیزات شهری، و همچنین حفظ بافت تاریخی و هویت شهر. این اقدامات، افزون بر نقش تزئینی یا نمایشی، در ارتقای کیفیت زندگی شهروندان، افزایش رضایت‌مندی اجتماعی، کاهش استرس‌های روانی، و بهبود تعاملات انسانی نقش مهمی ایفا می‌کند. زیبایی فضاهای شهری می‌تواند باعث ایجاد ارتباط عاطفی شهروندان با محیط شود و حس تعلق، مسئولیت‌پذیری و مشارکت آن‌ها را در فعالیت‌های اجتماعی بهبود و افزایش دهد. در بُعد فردی، زیبایی فضاهای شهری می‌تواند به بهبود وضعیت روانی، کاهش تنش‌ها، تقویت خلاقیت، و رشد انگیزه در افراد منجر شود. محیطی منظم و هماهنگ که در آن رنگ، نور و طبیعت به خوبی به کار رفته باشد، می‌تواند بر نگاه فرد به خود و دیگران اثر بگذارد و رفتارهایی همراه با احترام، آرامش و ارتباط مثبت را تقویت کند. در بعد اجتماعی، زیباسازی شهری می‌تواند با ایجاد فضاهای مناسب برای گردهم‌آیی، به افزایش همبستگی مردم، تقویت هویت محلی و شکل‌گیری ارزش‌هایی مانند نظم، قانون‌مداری، همکاری و احترام متقابل کمک کند. اگر شهرداری‌ها با دیدی آینده‌نگر عمل کنند، شهر می‌تواند به محیطی زنده، پویا و انسان‌محور تبدیل شود که در آن شهروندان نه فقط دریافت‌کننده خدمات، بلکه نقش‌آفرینانی فعال در ساخت هویت و زیبایی محیط زندگی خود باشند. در مقابل، ضعف در مدیریت شهری، نبود سیاست‌گذاری فرهنگی منسجم، یا رویکردهای کوتاه‌مدت و صرفاً نمادین در پروژه‌های زیباسازی، می‌تواند نه تنها اثربخشی لازم را نداشته باشد، بلکه حتی باعث گسترش بی‌نظمی‌های بصری و افت کیفی فضاهای شهری شود. با توجه به اهمیت روزافزون این موضوع، مقاله حاضر در پی بررسی تأثیر زیباسازی شهری بر هنجارهای فردی و اجتماعی است. در این مقاله، با بررسی نظریات مرتبط، تلاش می‌شود تا رابطه بین زیبایی فضاهای شهری و رفتارهای مردم بهتر فهمیده شود.

و نقش زیباسازی در ایجاد نظم اجتماعی، مسئولیت‌پذیری و ارتقای فرهنگ شهروندی مشخص گردد. همچنین، عملکرد مدیریت شهری و شهرداری‌ها در این زمینه بررسی می‌شود تا راهکارهایی مناسب برای توسعه پایدار و انسانی شهرها ارائه شود.

بیان مسئله

در سال‌های اخیر، شهرهای ایران با چالش‌های جدی در حوزه کیفیت محیطی و کالبدی مواجه شده‌اند که پیامدهای گسترده‌ای بر سلامت روانی و اجتماعی شهروندان داشته است. رشد سریع شهرنشینی، بدون توجه کافی به اصول طراحی و زیباسازی شهری، موجب ایجاد فضاهایی شده که از لحاظ بصری بی‌نظم و فاقد هویت مکانی مشخص هستند. چنین فضاهایی نه تنها از جذابیت و کارآمدی لازم برخوردار نیستند، بلکه می‌توانند به ایجاد حس ناامنی، افزایش استرس و کاهش اعتماد اجتماعی منجر شوند. این وضعیت به‌خصوص در شرایطی که ناهنجاری‌های اجتماعی رو به افزایش است، اهمیت ویژه‌ای می‌یابد. زیباسازی شهری، به عنوان یک سیاست اجتماعی و برنامه‌ریزی کالبدی، فراتر از جنبه‌های ظاهری و تزئینی، می‌تواند نقش مؤثری در بهبود کیفیت زندگی شهری و تقویت هنجارهای فردی و اجتماعی ایفا کند. این سیاست می‌تواند با ارتقاء زیبایی محیط، حس تعلق به مکان و نظم‌پذیری را در میان شهروندان افزایش دهد و مشارکت فعال آنان را در حفظ و بهبود محیط زندگی‌شان تحریک کند. با این حال، سؤال اساسی این است که چگونه این فرایند اتفاق می‌افتد و در چه شرایطی می‌توان انتظار داشت که زیباسازی شهری به تغییرات مثبت در هنجارهای اجتماعی منجر شود. به ویژه، نقش شهرداری‌ها و نهادهای مسئول در طراحی و اجرای برنامه‌های زیباسازی، نحوه مشارکت مردم و کارایی سیاست‌ها، از مسائل کلیدی هستند که کمتر به طور جامع مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. همچنین، وضعیت فعلی هنجارهای اجتماعی در جامعه ایران، با توجه به تحولات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، پیچیدگی‌های خاص خود را دارد. ضعف در برخی ارزش‌ها مانند مسئولیت‌پذیری، قانون‌مداری و مشارکت اجتماعی، می‌تواند مانعی جدی در مسیر بهبود کیفیت زندگی شهری و تحقق اهداف زیباسازی باشد. بنابراین، نیازمند بررسی دقیق‌تر ارتباط میان کیفیت محیطی و تقویت هنجارها، همراه با تحلیل نقش نهادهای شهری، هستیم تا بتوانیم راهکارهایی مبتنی بر واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی کشور ارائه کنیم. این پژوهش تلاش می‌کند با بهره‌گیری از چارچوب‌های نظری روانشناسی محیط، جامعه‌شناسی فضا و مدیریت شهری، به پاسخ این پرسش‌ها بپردازد: چگونه زیباسازی شهری می‌تواند بر هنجارهای فردی و جمعی اثرگذار باشد؟ نقش شهرداری‌ها در این فرایند چیست؟ و وضعیت هنجارهای اجتماعی کنونی چه تأثیری بر اجرای سیاست‌های زیباسازی دارد؟ امید است که نتایج این تحقیق بتواند در بهبود فرآیندهای برنامه‌ریزی شهری و ارتقاء کیفیت زندگی در شهرهای ایران مؤثر واقع شود (شاهچراغی و بندرآباد، ۱۳۹۶؛ موسی‌پژوهان، ۱۳۹۲).

پیشینه تحقیق

زیباسازی شهری به‌عنوان یکی از عناصر کلیدی در برنامه‌ریزی و طراحی فضاهای عمومی شهرها، همواره مورد توجه شهرداران، مدیران شهری و به تبع آن پژوهشگران و طراحان منظر شهری بوده است. در طول چند دهه گذشته، این مفهوم از سطحی صرفاً بصری و تزئینی به سوی درکی چندلایه و میان‌رشته‌ای حرکت کرده است که ابعاد روان‌شناختی، فرهنگی، اجتماعی و حتی اخلاقی زندگی شهری را نیز در بر می‌گیرد. در سطح جهانی، مباحث مرتبط با زیباسازی شهری نخستین بار در قالب

جنبش «شهر زیبا»^۱ در اوایل قرن بیستم در ایالات متحده مطرح شد. این جنبش بر نقش زیبایی معماری، خیابان‌های منظم، مجسمه‌ها و پارک‌ها در ارتقاء نظم اجتماعی و اخلاق عمومی تأکید داشت (حسنی لقمجانی، ۱۴۰۴). در ایران، نگاه به زیباسازی شهری از دهه ۱۳۴۰ شمسی، با شروع نوسازی‌های شهری و ایجاد میادین، بلوارها و فضای سبز عمومی، به صورت محدود آغاز شد. این اقدامات، بیشتر متکی بر الگوهای وارداتی بودند و بر نمودهای ظاهری شهر تمرکز داشتند، بدون آن‌که پیوند عمیقی با ساختارهای اجتماعی یا فرهنگی جامعه برقرار کنند. از دهه ۱۳۷۰، هم‌زمان با گسترش بی‌سابقه شهرنشینی، رشد جمعیت شهری، و افزایش نیاز به کیفیت زندگی، زیباسازی شهری در ایران نیز وارد مرحله جدیدی شد. در این دوره، شهرداری‌ها اقدام به تهیه طرح‌هایی برای ساماندهی مبلمان شهری، نورپردازی معابر، طراحی منظر و ارتقاء سیمای شهرها کردند. مطالعات اولیه در این زمینه عمدتاً فنی و مهندسی بوده و بر جنبه‌هایی مانند تناسب رنگ، نور، فرم و مصالح در طراحی فضای شهری تمرکز داشتند (پورکاظمی‌خالص، ۱۴۰۳). از اواخر دهه ۱۳۸۰، ورود مفاهیمی همچون روان‌شناسی محیط، جامعه‌شناسی فضا، هویت شهری و سرمایه اجتماعی به گفتمان شهرسازی، موجب تحول در نگاه به زیباسازی شهری شد. پژوهشگرانی چون بهزادفر، وفایی و مغانی رحیمی با تأکید بر نقش تجربه‌ی فضایی شهروندان، نشان دادند که فضاهای زیبا، منظم و هماهنگ می‌توانند منجر به ارتقاء سلامت روانی، کاهش استرس، و افزایش حس امنیت و آرامش شوند (مغانی رحیمی، بهزادفر و جلیلی صدرآباد، ۱۴۰۲). در دهه ۱۳۹۰ مطالعاتی پدید آمدند که به‌طور خاص بر تأثیر زیباسازی شهری بر تعاملات اجتماعی، مشارکت شهروندی، انسجام اجتماعی و حس تعلق مکانی متمرکز شدند. به عنوان نمونه، پژوهش شاه‌رخ‌فر و طهماسبی‌مقدم (۱۴۰۱) در شهر تهران نشان داد که طراحی و بهسازی معابر، نصب عناصر هنری، و استفاده هوشمندانه از رنگ و نور در فضاهای عمومی، ارتباط مستقیمی با افزایش احساس زنده‌بودن محیط، تعامل چهره‌به‌چهره، و تمایل شهروندان به رعایت نظم عمومی دارد. مطالعه دیگری در شهر شیراز توسط پورکاظمی‌خالص (۱۴۰۳) نشان داد که کیفیت مبلمان شهری (از نظر طراحی، جانمایی، رنگ، و کاربردپذیری) تأثیر مثبتی بر احساس راحتی، امنیت، و میل به گفت‌وگو و ارتباط اجتماعی دارد. مطالعه میدانی انجام‌شده توسط سعیدی و همکاران (۱۴۰۳) در شهر تبریز نیز نشان داد که منظر شهری، به‌ویژه طراحی فضاهای سبز، نورپردازی و پاکیزگی محیط، نقش بسزایی در کاهش اضطراب اجتماعی، بهبود روابط همسایگی و افزایش رضایت از زندگی شهری دارد. این یافته‌ها همسو با رویکرد روان‌شناسی محیطی است که تأکید دارد: محیط زیبا و متعادل، نه تنها بر احساسات فردی، بلکه بر سازوکارهای روانی و رفتاری انسان در جامعه نیز اثر می‌گذارد. در سطح تحلیل نظری، مغانی رحیمی و همکاران (۱۴۰۲) در پژوهشی نظام‌مند، بیش از ۵۰ مقاله فارسی را در حوزه سلامت روان شهری مرور کردند و دریافتند که یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در سلامت روانی شهروندان، وجود فضاهایی با کیفیت بصری بالا، هویت‌دار، منظم و سرزنده است. با وجود تمامی این پژوهش‌ها، خلأهایی در حوزه ارتباط مستقیم بین زیباسازی شهری و شکل‌گیری یا تقویت هنجارهای فردی و اجتماعی همچنان وجود دارد. اغلب مطالعات موجود یا بر ابعاد روانی و زیباشناختی متمرکز بوده‌اند، یا صرفاً به تحلیل عناصر کالبدی پرداخته‌اند. پژوهش‌هایی که به‌صورت تلفیقی به نقش زیباسازی در تقویت اخلاق شهروندی، مشارکت عمومی، نظم اجتماعی، یا حتی کاهش ناهنجاری‌های رفتاری بپردازند، هنوز اندک هستند. علاوه بر این، نگاه به زیباسازی در بسیاری از پروژه‌های شهری همچنان رویکردی سطحی، نمادین و بدون مشارکت واقعی شهروندان دارد که موجب کاهش اثربخشی این اقدامات می‌شود. مقاله حاضر بر این نکته تأکید خواهد داشت که برای موفقیت زیباسازی شهری، باید به ابعاد

¹ City Beautiful Movement

رفتاری و اجتماعی آن نیز توجه ویژه ای داشت و مدیریت شهری به‌ویژه شهرداری‌ها در این زمینه نقش کلیدی دارند. از این‌رو در این فرصت تلاش خواهد شد با تمرکز بر بُعد رفتاری و اجتماعی زیباسازی شهری، و با بهره‌گیری از چارچوب‌های نظری روان‌شناسی محیط، جامعه‌شناسی شهری، تأثیر زیباسازی فضاهای شهری را بر شکل‌گیری و تقویت هنجارهای فردی و اجتماعی شهروندان تحلیل و تبیین نمود. همچنین عملکرد مدیریت شهری به‌ویژه شهرداری‌ها در این زمینه، از منظر اثربخشی سیاست‌گذاری و مشارکت‌پذیری، مورد بررسی انتقادی قرار خواهد گرفت تا تصویر دقیق‌تری از کارکرد زیبایی‌شناسی در زندگی جمعی شهری ترسیم شود.

آشنایی با هنجارهای فردی و اجتماعی

هنجارهای فردی:

هنجارهای فردی مجموعه‌ای از قواعد و الگوهای رفتاری هستند که در درون هر فرد شکل می‌گیرند و رفتار او را در مواجهه با محیط و تعاملات اجتماعی هدایت می‌کنند (راد، ۱۳۸۴). برخلاف قوانین رسمی یا هنجارهای اجتماعی که ممکن است از بیرون به فرد تحمیل شوند، این هنجارها بر اساس تربیت خانوادگی، آموزش‌های دوران کودکی، تجربه‌های زیسته و زمینه‌های فرهنگی فرد، به تدریج درونی شده و به بخشی از شخصیت او تبدیل می‌شوند (خسروی و تیموری، ۱۳۹۳). برای مثال، فردی که در خانواده‌ای بزرگ شده که احترام به بزرگ‌تر از سنین پایین به او آموزش داده شده، معمولاً در بزرگسالی نیز بدون نیاز به تذکر بیرونی، هنگام ورود بزرگ‌تر به اتاق بلند می‌شود یا در مکان‌های عمومی جای خود را به سالمندان می‌دهد. یا کسی که از کودکی به نظم و مسئولیت‌پذیری عادت داده شده، در بزرگسالی هم احتمالاً به موقع سر قرار حاضر می‌شود و نسبت به تعهدات کاری یا اجتماعی خود مسئولانه رفتار می‌کند. هنجارهای فردی معمولاً با باورها، ارزش‌ها، احساسات و انگیزه‌های شخصی نیز همراه هستند. به بیان دیگر، رفتارهای ناشی از این هنجارها از درون فرد برمی‌خیزند و نیازی به نظارت بیرونی ندارند (حسینی، ۱۳۹۵). مثلاً فردی که ارزش «صداقت» را به عنوان یک اصل درونی پذیرفته، حتی زمانی که امکان دروغ‌گویی بدون پیامد مستقیم برای او وجود دارد، باز هم حقیقت را بیان می‌کند، چون با نظام ارزشی درونی‌اش در تضاد است. با اینکه رفتار فرد ممکن است در موقعیت‌های مختلف انعطاف‌پذیر باشد، اما الگوهای رفتاری ناشی از هنجارهای فردی معمولاً در طول زمان پایدار و تکرارشونده هستند. این ویژگی باعث می‌شود تا این هنجارها به عنوان بخشی از هویت و خودآگاهی فرد عمل کنند و در شکل‌گیری شخصیت او نقش اساسی داشته باشند (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۷). برای نمونه، فردی که همیشه در تعاملات اجتماعی با دیگران مهربان، صبور و خوش‌برخورد است، اغلب توسط دیگران به عنوان "شخصیت آرام" یا "فرد قابل اعتماد" شناخته می‌شود. در نهایت، هنجارهای فردی به فرد کمک می‌کنند تا در موقعیت‌های مختلف رفتاری هماهنگ با باورها و ارزش‌هایش نشان دهد و میان آنچه فکر می‌کند، باور دارد و عمل می‌کند، انسجام روانی برقرار نماید. به این ترتیب، هنجارهای فردی نه تنها در شکل‌گیری سبک رفتاری و واکنش‌های فرد تأثیرگذار هستند، بلکه احساس رضایت درونی، ثبات شخصیتی و اعتماد به نفس را نیز تقویت می‌کنند (پورمحمدی، ۱۳۹۰).

هنجارهای اجتماعی:

در محیط‌های شهری که تنوع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بسیار بالاست، هنجارهای اجتماعی نقش حیاتی و چندوجهی دارند. این هنجارها به عنوان مجموعه‌ای از قواعد و انتظارات رفتاری، رفتار شهروندان را در فضاهای عمومی، محل کار، پارک‌ها، پیاده‌راه‌ها و سایر مکان‌های شهری هدایت می‌کنند تا تعاملات به شکلی منظم، مسالمت‌آمیز و سازنده صورت گیرد (علیزاده، ۱۳۹۵). در شهرها که جمعیت بالا و تنوع فرهنگی موجب افزایش پیچیدگی روابط انسانی می‌شود، هنجارهای اجتماعی کمک می‌کنند تا افراد در کنار یکدیگر به شیوه‌ای هماهنگ و با احترام متقابل زندگی کنند. یکی از ویژگی‌های کلیدی هنجارهای اجتماعی، الزام اجتماعی است؛ یعنی این قواعد به صورت غیررسمی اما بسیار قوی اعمال می‌شوند و تخطی از آنها معمولاً با فشارهای اجتماعی مانند سرزنش، تحقیر یا حتی طرد مواجه می‌شود (کریمی، ۱۳۹۷). مثلاً اگر فردی در صف اتوبوس بدون رعایت نوبت جلو بزند، ممکن است با نگاه‌های ناراضی یا حتی اعتراض دیگران روبرو شود. این فشارها باعث می‌شوند افراد به رعایت این هنجارها تمایل پیدا کنند تا از تنش‌ها و تعارض‌های اجتماعی جلوگیری شود. چنین الزام غیررسمی، قدرت زیادی در حفظ نظم و رفتارهای مورد قبول جامعه دارد. علاوه بر این، هنجارهای اجتماعی نقش مهمی در تعامل و هماهنگی گروهی دارند؛ آن‌ها با تنظیم رفتارها و جلوگیری از بی‌نظمی و آشفتگی، نظم اجتماعی را حفظ می‌کنند و به ایجاد فضای همزیستی مسالمت‌آمیز کمک می‌کنند. برای مثال، رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی در سطح شهر باعث می‌شود تا ترافیک روان‌تر حرکت کند و تصادفات کاهش یابد؛ در غیر این صورت هر فردی رفتار دلخواه خود را داشته باشد، نظم شهری به هم خواهد خورد و امنیت عمومی به خطر می‌افتد (دورکیم، ۱۳۸۵). همچنین، هنجارهای اجتماعی نتیجه تاریخی و تحول جمعی در جامعه هستند؛ یعنی این قواعد از طریق تعاملات مکرر افراد با یکدیگر شکل گرفته و به تدریج تثبیت می‌شوند، اما در عین حال با تغییر شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، دچار تحول و تغییر می‌شوند تا پاسخگوی نیازهای جدید جامعه باشند (پارسنز، ۱۳۹۲). مثلاً در گذشته ممکن بود رفتاری مانند ایستادن طولانی مدت در خیابان‌ها برای گفت‌وگو پذیرفته شده باشد، اما با افزایش جمعیت شهری و نیاز به روانی رفت‌وآمد، این هنجار تغییر کرده و محدودیت‌هایی در این زمینه ایجاد شده است. از سوی دیگر، هنجارهای اجتماعی دارای ابعاد فرهنگی و اجتماعی هستند و در هر فرهنگ یا جامعه‌ای بازتاب‌دهنده ارزش‌ها، باورها و تاریخچه خاص آن جامعه‌اند. بنابراین در شهری با جمعیت متنوع، ممکن است هنجارهایی متفاوتی وجود داشته باشد که باید به تفاوت‌های فرهنگی احترام گذاشته شود تا زمینه همزیستی و تفاهم فراهم شود (احمدی و موسوی، ۱۳۹۸). در محیط‌های شهری رعایت قوانین رفت‌وآمد، احترام به حقوق عابرین پیاده، حفظ نظافت خیابان‌ها و فضاهای عمومی، استفاده درست از حمل‌ونقل عمومی، رعایت سکوت در محل‌های مسکونی و فرهنگی، و احترام به تفاوت‌های فرهنگی و مذهبی دیگران، از مهم‌ترین هنجارهایی هستند که به کاهش تعارض‌ها و ارتقای کیفیت زندگی کمک می‌کنند. این هنجارها همچنین موجب افزایش احساس امنیت روانی و اجتماعی می‌شوند، چرا که افراد می‌دانند چه رفتارهایی از آن‌ها انتظار می‌رود و چه واکنش‌هایی ممکن است به تخطی از این رفتارها داده شود. علاوه بر این، هنجارهای اجتماعی در محیط‌های شهری به تقویت حس تعلق به جامعه شهری کمک می‌کنند و باعث می‌شوند شهروندان نسبت به محیط زندگی‌شان مسئولیت بیشتری احساس کنند. این مسئولیت‌پذیری می‌تواند به شکل مشارکت در برنامه‌های بهسازی شهری، حفظ و نگهداری فضاهای عمومی، احترام به حقوق دیگران و همکاری در مواجهه با چالش‌های شهری بروز پیدا کند (علیزاده، ۱۳۹۵). به طور کلی، هنجارهای اجتماعی در شهرها به عنوان چارچوبی برای همزیستی مسالمت‌آمیز، افزایش انسجام اجتماعی و بهبود کیفیت زندگی روزمره عمل می‌کنند و یکی از پایه‌های اصلی نظم و توسعه پایدار شهری به شمار می‌روند.

فهرست هنجارهای فردی و اجتماعی کلیدی برای زندگی شهری سالم و متعادل :

ردیف	هنجارهای شهری	ناهنجاری های متناظر
۱	رعایت احترام به حقوق و حریم شخصی دیگران	نقض حقوق و حریم شخصی؛ دخالت در امور خصوصی دیگران
۲	رعایت نظم و وقت شناسی	بی نظمی و تأخیر در تعاملات اجتماعی و شهری
۳	حفظ پاکیزگی و بهداشت فردی و محیطی	آلودگی محیطی؛ ریختن زباله در معابر عمومی
۴	رفتار مودبانه و آرام	پرخاشگری، فحاشی و توهین
۵	رعایت قوانین و مقررات شهری	عدم رعایت قوانین؛ ایجاد هرج و مرج و خطر
۶	مشارکت در حفظ امنیت اجتماعی	عدم همکاری در پیشگیری از جرم و ناامنی
۷	احترام به همه افراد جامعه و پرهیز از تبعیض	تبعیض نژادی، جنسی، مذهبی و فرهنگی
۸	کاهش مزاحمت صوتی و حفظ آرامش محیط	ایجاد سر و صدای غیرضروری و آلودگی صوتی
۹	مسئولیت پذیری فردی	عدم پذیرش مسئولیت رفتارها و پیامدها
۱۰	ترویج حس تعلق و همکاری اجتماعی	بی توجهی به همکاری و کاهش مشارکت اجتماعی
۱۱	رعایت حق تقدم و قوانین ترافیکی	نقض قوانین ترافیکی و ایجاد تصادفات
۱۲	کمک به حفظ محیط زیست	عدم تفکیک و مدیریت نادرست زباله ها
۱۳	پرهیز از مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در عمومی	مصرف مواد مخدر و مشروبات الکلی در مکان های عمومی
۱۴	حفظ آرامش و امنیت جامعه	رفتارهای آسیب زنا و ناامن
۱۵	احترام به آداب و رسوم محلی و فرهنگی	بی احترامی به آداب، رسوم و فرهنگ های محلی
ردیف	هنجارهای شهری	ناهنجاریهای متناظر
۱۶	استفاده بهینه و درست از وسایل نقلیه عمومی	استفاده نادرست از وسایل نقلیه عمومی
۱۷	رعایت نوبت و اولویت به سالمندان، کودکان و معلولان	بی احترامی و نقض نوبت در وسایل نقلیه و مکان های عمومی
۱۸	پرهیز از ایجاد مزاحمت برای همسایگان و شهروندان	ایجاد مزاحمت و تنش های محلی
۱۹	کنترل صدا، جلوگیری از دود و آلودگی	آلودگی صوتی، دود و آلودگی هوا
۲۰	احترام به سالمندان، کودکان و افراد نیازمند	بی احترامی و کم توجهی به گروه های آسیب پذیر

رعایت این بیست ویژگی کلیدی از سوی شهروندان، اساس یک زندگی شهری سالم و متعادل را شکل می دهند.

مفهوم زیباسازی شهری

زیباسازی شهری به عنوان یکی از مؤلفه های کلیدی در طراحی و برنامه ریزی شهری، همواره مورد توجه پژوهشگران و متخصصان حوزه شهری بوده است. این مفهوم نه تنها بر جنبه های بصری و ظاهری محیط شهری تمرکز دارد، بلکه ابعاد اجتماعی، فرهنگی و روانی را نیز در بر می گیرد. بر اساس مطالعات مختلف، زیباسازی شهری به معنای طراحی، برنامه ریزی و

اجرای اقداماتی است که موجب ارتقای کیفیت محیط‌های شهری از طریق بهبود عناصر بصری، توسعه فضاهای سبز، نوسازی، بازسازی، به روز رسانی و توسعه مبلمانهای شهری و تلاش‌های میدانی جهت ایجاد و القاء حس تعلق و هویت محلی در شهروندان است (نجفی، ۱۳۹۲). از دیدگاه نجفی، زیباسازی شهری فرآیندی است که طی آن کیفیت‌های بصری محیط بهبود یافته و با به کارگیری اصول زیبایی‌شناسی، فضاسازی عمومی به گونه‌ای سامان‌دهی می‌شوند که رضایت روانی و اجتماعی شهروندان افزایش می‌یابد. بدیهی است زیباسازی تنها محدود به جنبه‌های ظاهری و کالبدی شهر نیست، بلکه تاثیرگذاری و شکل‌دهی احساسات و کیفیت تجربه زندگی روزمره افراد را نیز شامل می‌شود. کاظمی (۱۳۸۹) زیباسازی شهری را مجموعه‌ای از فعالیت‌های برنامه‌ریزی شده‌ای می‌داند که هدف آن بهبود جنبه‌های زیبایی‌شناسانه، هویت بخش و کارکردی فضاهای شهری است. به اعتقاد وی، زیباسازی شهری موجب ایجاد محیطی سالم، جذاب و پویا می‌شود که سلامت روانی و اجتماعی شهروندان را تقویت می‌کند. این دیدگاه اهمیت نقش زیباسازی را در بهبود کیفیت زندگی و ارتقای سرمایه اجتماعی برجسته می‌کند. گودرزی و همکاران (۱۳۹۵) نیز زیباسازی شهری را به معنای سامان‌دهی و بهبود اجزای بصری و محیطی فضای شهری معرفی می‌کنند که علاوه بر افزایش جذابیت ظاهری، باعث ارتقای کیفیت زندگی و تقویت تعلق خاطر به محیط زندگی می‌شود. آن‌ها بر اهمیت بُعد فرهنگی زیباسازی تأکید داشته و معتقدند که بازتاب هویت و ارزش‌های محلی از طریق عناصر هنری و معماری بومی در بطن برنامه ریزی‌ها و اقدامات زیباسازی شهری نقشی کلیدی دارد. در ادبیات پژوهشی، زیباسازی شهری به عنوان فرآیندی چندبعدی شناخته شده که شامل بهبود منظر بصری، ارتقای کارکرد فضاهای عمومی، ایجاد امنیت روانی و افزایش تعاملات اجتماعی می‌شود (کاظمی، ۱۳۸۹؛ نجفی، ۱۳۹۲). این روند، علاوه بر افزایش جذابیت محیط شهری، به شکل‌گیری هویت شهری و افزایش سرمایه اجتماعی کمک می‌کند. بنابراین، مروری بر تعاریف ذکر شده نشان می‌دهد که زیباسازی شهری فراتر از بهبود ظاهر فضاهای شهری است و در برگیرنده فرآیندهایی است که در نهایت منجر به ایجاد محیطی سالم، جذاب، امن و فرهنگی می‌شود که رضایت و کیفیت زندگی شهروندان را به طور قابل توجهی افزایش می‌دهد. زیباسازی شهری شامل چهار بعد اصلی بصری، اجتماعی، فرهنگی و کارکردی است که هر یک نقش مهمی در ارتقای کیفیت محیط و تجربه شهروندان دارند. بعد بصری به بهبود نماها، نورپردازی، رنگ‌آمیزی، المان‌های هنری و فضاهای سبز می‌پردازد و چشم‌اندازی جذاب ایجاد می‌کند. بعد اجتماعی تمرکز بر ایجاد محیطی امن و دلپذیر دارد که تعاملات اجتماعی را افزایش داده و حس تعلق و سرمایه اجتماعی را تقویت می‌کند. بعد فرهنگی با بازتاب هویت، ارزش‌ها و تاریخ محلی، به شهر هویتی منحصر به فرد می‌بخشد و وفاداری شهروندان را افزایش می‌دهد. بعد کارکردی نیز به بهبود زیرساخت‌ها و امکانات رفاهی مانند مسیرهای پیاده‌روی، مبلمان و خدمات شهری می‌پردازد تا فضاهای شهری علاوه بر زیبایی، کاربردی و راحت باشند. این چهار بعد در کنار هم ابعاد زیباسازی شهری را شکل می‌دهند و با تعادل و هماهنگی میان آنها می‌توان به محیط شهری دلپذیر، کارآمد و هویت‌مند دست یافت.

عناصر زیباسازی شهری

به طور کلی این عناصر شامل نماهای شهری، مبلمان شهری، فضاهای سبز و گل‌آرایی، آثار هنری شهری، نورپردازی، ساماندهی اغتشاشات بصری، طراحی مسیرهای پیاده‌روی و فضاهای عبوری، پاکیزگی و مدیریت زباله، مدیریت ترافیک و کاهش آلودگی‌های صوتی و بصری و در نهایت برنامه‌های آموزشی و مشارکت مردمی می‌باشد که هر یک نقش خاصی در ایجاد محیطی مطلوب و سازگار ایفا می‌کنند.

۱. نماهای شهری

نماهای ساختمان‌ها یکی از عناصر شاخص و تعیین‌کننده در زیبایی و هویت بصری شهر به شمار می‌روند. این نماها اولین نقطه تماس شهروندان و گردشگران با محیط شهری هستند و نقش مهمی در شکل‌گیری تصویری منسجم و هماهنگ از شهر ایفا می‌کنند. نظارت دقیق و کنترل بر طراحی نماها از نظر رنگ، مصالح، فرم و جزئیات معماری، باعث می‌شود که ساختمان‌ها با یکدیگر و با فضای اطراف هماهنگ باشند و از بروز ناهماهنگی‌های بصری جلوگیری شود. استفاده از مصالح باکیفیت و طراحی‌های مطابق اصول زیبایی‌شناسی نه تنها جذابیت ظاهری شهر را افزایش می‌دهد، بلکه به ایجاد حس تعلق و آرامش در شهروندان منجر می‌شود. نمای منسجم و زیبا به نوعی نماد احترام به حقوق جمعی و هنجارهای اجتماعی است که می‌تواند موجب تقویت حس تعلق و مسئولیت‌پذیری شهروندان نسبت به محیط اطرافشان شود.

۲. مبلمان شهری

مبلمان شهری، مجموعه‌ای از عناصر کاربردی و زیبایی‌شناسانه است که در فضاهای عمومی قرار داده شده و نقش کاربردی در زیباسازی شهر ایفا می‌کنند. نیمکت‌ها، چراغ‌های خیابانی، ایستگاه‌های حمل‌ونقل عمومی، سطوح‌های زباله و تابلوهای راهنما، علاوه بر کارکردهای فیزیکی، نمایانگر فرهنگ و سبک زندگی شهری هستند. طراحی هماهنگ این عناصر، متناسب با هویت محلی، موجب افزایش راحتی، امنیت و زیبایی محیط می‌شود. حضور مبلمان شهری منظم و استاندارد، موجب احترام شهروندان به فضای عمومی، افزایش مشارکت آنان در نگهداری و حفظ این فضاها و ارتقای هنجارهای اجتماعی می‌گردد.

۳. فضاهای سبز و گل‌آرایی

فضاهای سبز شهری به عنوان منابع حیاتی برای سلامت جسمی و روانی انسان‌ها شناخته می‌شوند. کاشت درختان، گل‌آرایی‌های فصلی و ایجاد پارک‌ها، علاوه بر زیبایی بصری، اثرات مثبت زیست‌محیطی از جمله کاهش آلودگی هوا، کاهش دما و جذب پرندگان و حشرات مفید را به دنبال دارد. فضای سبز موجب ارتقای نشاط، کاهش استرس و افزایش سطح سلامت روانی می‌شود و بستری مناسب برای برقراری ارتباطات اجتماعی، تفریح و فعالیت‌های فرهنگی و ورزشی فراهم می‌آورد. این فضاها به ترویج هنجارهای اجتماعی مانند همکاری، احترام متقابل و مشارکت در نگهداری محیط کمک کرده و حس تعلق شهروندان به محل زندگی‌شان را تقویت می‌کنند.

۴. آثار هنری شهری

وجود آثار هنری در فضای شهری، همچون مجسمه‌ها، سردیس‌ها و تندیس‌های تاریخی و فرهنگی، نقاشی‌های دیواری و دیگر المان‌های خلاقانه هنری و فرهنگی، نه تنها زیبایی و جذابیت محیط را افزایش می‌دهد بلکه هویت فرهنگی و تاریخی شهر را به نمایش می‌گذارد. این آثار نمادهای فرهنگی، خلاقیت و ارزش‌های جمعی را به تصویر می‌کشند و موجب تقویت سرمایه اجتماعی می‌شوند. حفظ و برجسته‌سازی عناصر فرهنگی و تاریخی در زیباسازی شهری، یکی از راهکارهای مؤثر در تقویت هویت و تعلق خاطر شهروندان است. استفاده از نماها و الگوهای معماری بومی، حفاظت از بناهای تاریخی، و به کارگیری نمادها و المان‌های فرهنگی در فضای عمومی، حس پیوند با تاریخ و فرهنگ محلی را در افراد افزایش می‌دهد. این ارتباط عاطفی با محیط، به تقویت سرمایه اجتماعی و تشویق شهروندان به حفظ و احترام به فضاهای شهری کمک کرده و

مردم را به تعامل با محیط تشویق کرده و فضایی برای تبادل نظر و همفکری ایجاد می‌کند. حفاظت از این آثار و توجه به آن‌ها، نشان‌دهنده احترام جامعه به تاریخ، فرهنگ و هنر است و در ارتقای هنجارهای جمعی و حفظ ارزش‌های اجتماعی نقش مهمی ایفا می‌کند.

۵. نورپردازی شهری

نورپردازی شهری، علاوه بر عملکردهای ایمنی، جنبه‌های زیبایی‌شناسی ویژه‌ای دارد که فضای شهری را در ساعات شب به محیطی جذاب و دلپذیر تبدیل می‌کند. نورپردازی مناسب، با تاکید بر جلوه‌های هنری و ایجاد تعادل نوری، باعث ایجاد حس امنیت، دعوت به حضور در فضای عمومی و ارتقای کیفیت زندگی می‌شود. این امر موجب افزایش فعالیت‌های اجتماعی شبانه، کاهش جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی و ارتقای هنجارهای فردی مانند رعایت قوانین و احترام به فضای عمومی می‌گردد. همچنین، استفاده از فناوری‌های نوین در نورپردازی می‌تواند مصرف انرژی را کاهش داده و به توسعه پایدار شهری کمک کند.

۶. ساماندهی اغتشاشات بصری

یکی از چالش‌های مهم در زیباسازی شهری، کنترل و کاهش اغتشاشات بصری است که شامل تابلوهای تبلیغاتی بی‌رویه، سیم‌کشی‌های نامنظم، رنگ‌آمیزی ناموزون و نصب تجهیزات ناهماهنگ می‌شود. این عوامل باعث شلوغی و بی‌نظمی دیداری می‌شوند و تأثیر منفی بر سلامت روانی و احساس آرامش شهروندان دارند. اجرای ضوابط دقیق در نصب تابلوها و تجهیزات، ساماندهی سیم‌کشی‌ها و ایجاد سازوکارهای کنترلی می‌تواند به بهبود هماهنگی بصری و کاهش آشفتگی‌های شهری کمک کند. فضای شهری منظم و زیبا، موجب افزایش حس مسئولیت‌پذیری، احترام به قوانین و کاهش رفتارهای ناهنجار می‌شود و در نهایت، کیفیت زندگی و هنجارهای اجتماعی را ارتقا می‌بخشد.

۷. طراحی مسیرهای پیاده‌روی و فضاهای عبوری

مسیرهای پیاده‌روی به عنوان شریان‌های حیاتی ارتباطی در شهر، نقش کلیدی در ارتقای کیفیت زندگی شهری ایفا می‌کنند. طراحی مسیرهایی که نه تنها کارآمد بلکه زیبا و جذاب باشند، به ایجاد فضایی دعوت‌کننده برای شهروندان کمک می‌کند تا زمان بیشتری را در محیط‌های باز و عمومی سپری کنند. استفاده از کف‌پوش‌های با کیفیت، ایجاد سایه با درختان یا سایبان‌ها، قرار دادن نیمکت‌ها و نورپردازی مناسب، باعث می‌شود افراد احساس راحتی و امنیت کنند و در نتیجه رفتارهای مثبتی مانند تعامل اجتماعی، رعایت نظافت و احترام به فضای عمومی افزایش یابد. همچنین، مسیرهای پیاده‌روی منظم و ایمن امکان حضور کودکان، سالمندان و افراد دارای محدودیت حرکتی را نیز فراهم می‌کند که این موضوع به تقویت حس جامعه‌پذیری و هنجارهای همزیستی مسالمت‌آمیز کمک می‌کند.

۸. پاکیزگی و مدیریت زباله

پاکیزگی محیط شهری یکی از ارکان اساسی زیباسازی شهری است که به طور مستقیم بر سلامت جسمی و روانی شهروندان تأثیرگذار است. مدیریت مناسب زباله‌ها، نظافت منظم خیابان‌ها و جلوگیری از ریختن آشغال‌ها در معابر عمومی، علاوه بر افزایش زیبایی بصری، باعث ایجاد حس احترام و مسئولیت‌پذیری در شهروندان می‌شود. زمانی که محیطی تمیز و مرتب در

اختیار افراد قرار گیرد، احتمال رفتارهای تخریبی و ناپسند کاهش یافته و شهروندان تمایل بیشتری به نگهداری و محافظت از این فضاها خواهند داشت. همچنین، آموزش عمومی درباره اهمیت حفظ پاکیزگی و اجرای سیاست‌های تشویقی و تنبیهی، به تقویت هنجارهای فردی و اجتماعی مرتبط با احترام به محیط زیست کمک می‌کند.

۹. مدیریت ترافیک و کاهش آلودگی‌های صوتی و بصری

ترافیک نامنظم و شلوغ، به همراه آلودگی‌های صوتی و بصری، یکی از موانع اصلی در دستیابی به محیط شهری زیبا و آرام است. ساماندهی درست ترافیک، ایجاد مسیرهای مشخص برای خودروها، دوچرخه‌سواران و عابران پیاده، و کاهش حجم ترافیک در مناطق حساس، به کاهش استرس و افزایش احساس امنیت در شهروندان کمک می‌کند. کاهش آلودگی صوتی با استفاده از عایق‌های صوتی، کاهش تابلوهای تبلیغاتی مزاحم و مدیریت نورهای اضافی، فضای شهری را برای فعالیت‌های اجتماعی سالم‌تر و تعاملی‌تر آماده می‌کند. این به نوبه خود باعث ارتقای رفتارهای منظم، کاهش تنش‌های فردی و جمعی و افزایش مشارکت در حفظ نظم شهری می‌شود.

۱۰. برنامه‌های آموزشی و مشارکت مردمی

زیباسازی شهری تنها به اقدامات فیزیکی محدود نمی‌شود بلکه نیازمند تغییر نگرش و ارتقا فرهنگی شهروندان نیز می‌باشد. برگزاری برنامه‌های آموزشی و فرهنگی در زمینه اهمیت حفظ و ارتقای زیبایی محیط شهری، نقش مهمی در افزایش آگاهی عمومی دارد. این آموزش‌ها می‌تواند شامل کارگاه‌ها، سخنرانی‌ها، کمپین‌های اطلاع‌رسانی و فعالیت‌های مشارکتی باشد که شهروندان را به مسئولیت‌پذیری در قبال فضای عمومی تشویق می‌کند.

تأثیر زیباسازی بر هنجارهای فردی و اجتماعی :

هنجارهای فردی و اجتماعی مجموعه‌ای از رفتارها و واکنش‌های فرد در تعامل با محیط اطراف است که تحت تأثیر عوامل محیطی شکل می‌گیرد. فضای شهری زیبا، منظم و آراسته به طور مستقیم می‌تواند رفتارهای فردی را به سمت مثبت تغییر دهد و اثرات عمیقی بر روان، احساس مسئولیت و انگیزه افراد داشته باشد. در ادامه به چند محور کلیدی این تأثیرات می‌پردازیم:

۱. تقویت حس مسئولیت‌پذیری

وقتی افراد در محیطی زندگی می‌کنند که پاکیزه، منظم و زیباست، تمایل طبیعی آنها برای حفظ و مراقبت از این فضا افزایش می‌یابد. وجود خیابان‌های تمیز، فضای سبز مرتب و نماهای منسجم باعث می‌شود افراد نسبت به حفظ این نظم و زیبایی احساس مسئولیت کنند و کمتر به تخریب یا ریختن زباله در محیط اقدام نمایند. این واکنش به عنوان یک هنجار فردی شکل می‌گیرد که به تدریج در رفتار روزمره و تعاملات اجتماعی آنها نمود پیدا می‌کند. در واقع، زیبایی محیط به عنوان محرک قوی عمل می‌کند که فرد را به رعایت قواعد و حفظ حقوق دیگران ترغیب می‌کند.

۲. افزایش حس تعلق به محیط زندگی

فضاهای شهری زیبا و آراسته باعث می‌شوند که افراد نسبت به محل زندگی خود احساس تعلق و ارتباط عمیق‌تری پیدا کنند. این حس تعلق، عاملی کلیدی در شکل‌گیری هنجارهای فردی مثبت است زیرا وقتی فرد خود را بخشی از محیط و جامعه بداند، تمایل بیشتری به حفظ آن و رفتارهای سازنده خواهد داشت. همچنین این احساس تعلق، رضایت روانی را افزایش می‌دهد و موجب می‌شود که افراد با انگیزه بالاتری در فعالیتهای محلی، مشارکت اجتماعی و حفظ محیط شهری دخیل باشند.

۳. کاهش تنش و پرخاشگری

مطالعات روانشناسی محیطی نشان داده‌اند که حضور در فضاهای زیبا و منظم باعث کاهش استرس، اضطراب و رفتارهای پرخاشگرانه می‌شود. نورپردازی مناسب، فضای سبز، گل‌آرایی و طراحی شهری هماهنگ، همه عواملی هستند که می‌توانند آرامش روانی افراد را افزایش دهند. در چنین فضایی، افراد احساس راحتی و امنیت بیشتری دارند و کمتر دچار هیجان‌های منفی و واکنش‌های تهاجمی می‌شوند. به همین دلیل، زیباسازی شهری می‌تواند نقش مؤثری در کاهش جرم، خشونت و ناهنجاری‌های فردی ایفا کند.

۴. افزایش انگیزه مشارکت فردی در بهبود محیط

افرادی که از زیبایی و آرامش محیط شهری لذت می‌برند، انگیزه بیشتری برای مشارکت در نگهداری و بهبود آن پیدا می‌کنند. این مشارکت می‌تواند به صورت رفتارهای ساده‌ای مانند جمع‌آوری زباله‌های پراکنده، نگهداری از فضای سبز محله، یا حتی شرکت در برنامه‌های داوطلبانه و کمپین‌های محیط زیستی باشد. این نوع مشارکت، علاوه بر حفظ زیبایی محیط، موجب تقویت هنجارهای فردی مانند مسئولیت‌پذیری، همکاری و احترام به حقوق دیگران می‌شود و به تدریج به رفتارهای اجتماعی مثبت تبدیل می‌گردد.

۵. تقویت نظم و انضباط فردی

فضای شهری منظم و زیبا به‌طور غیرمستقیم سبب تقویت حس نظم در رفتار فردی می‌شود. وقتی محیط اطراف منظم و بدون آشفتگی باشد، افراد تمایل دارند رفتارهای خود را نیز منظم‌تر و منطبق با قواعد تنظیم کنند؛ مثلاً در رعایت قوانین راهنمایی و رانندگی، پرهیز از ریختن زباله یا تخریب اموال عمومی. این تأثیر ناشی از یک حس ناخودآگاه احترام به نظم و هنجارهای محیط است که به مرور در ذهن افراد نهادینه می‌شود.

۶. ایجاد انگیزه برای رفتارهای سازگار با محیط زیست

زیباسازی شهری که شامل فضای سبز، گل‌آرایی و پاکیزگی می‌شود، موجب افزایش آگاهی و حساسیت فرد نسبت به محیط زیست می‌گردد. شهروندانی که در محیطی زیبا و سالم زندگی می‌کنند، بیشتر به حفظ این فضاها اهمیت می‌دهند و رفتارهایی مانند تفکیک زباله، کاهش مصرف منابع و پرهیز از آلودگی صوتی و هوا را بیشتر رعایت می‌کنند. این نوع رفتارها نیز به عنوان هنجارهای فردی شکل می‌گیرند و در نهایت به سلامت کلی جامعه کمک می‌کنند.

۷. تقویت خلاقیت و روحیه مثبت

فضاهای شهری زیبا، با رنگ‌های هماهنگ، هنر شهری و طراحی‌های جذاب، می‌توانند الهام‌بخش افراد باشند و روحیه خلاق و مثبت آنان را تقویت کنند. این امر بر هنجارهای فردی نیز تأثیر می‌گذارد؛ چرا که افراد با روحیه بهتر و انگیزه بالاتر، رفتارهای سازنده‌تری از خود نشان می‌دهند، بیشتر در فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی شرکت می‌کنند و کمتر دچار افسردگی یا نارضایتی روانی می‌شوند.

۸. افزایش حس امنیت شخصی

فضاهای شهری زیبا و منظم معمولاً با رعایت اصول ایمنی و نورپردازی مناسب همراه هستند که این موارد باعث ایجاد حس امنیت در افراد می‌شود. وقتی فرد احساس کند که محیط اطرافش امن و قابل اعتماد است، رفتارهای پرخطر، پرخاشگرانه یا خودمحافظتی کمتری از خود نشان می‌دهد. حس امنیت بیشتر منجر به هنجارهای فردی مثبت مانند مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و احترام به قوانین می‌شود.

۹. کاهش احساس انزوا و افزایش رضایت فردی

فضاهای عمومی زیبا و جذاب شهر باعث می‌شوند افراد تمایل بیشتری به حضور و تعامل در محیط‌های جمعی داشته باشند. این موضوع از انزوای اجتماعی جلوگیری می‌کند و رضایت فردی را افزایش می‌دهد. هنگامی که افراد احساس کنند بخشی از یک جامعه هستند که به محیط مشترک خود احترام می‌گذارد، رفتارهای آنها نیز متناسب با این احساس شکل می‌گیرد و هنجارهای فردی مثبت تقویت می‌شود.

۱۰. تقویت رفتارهای احترام‌آمیز به دیگران

زیبایی و نظم محیط شهری باعث می‌شود افراد رفتارهای خود را در حضور دیگران کنترل کنند و احترام بیشتری به همدیگر نشان دهند. مثلاً کمتر شاهد رفتارهای توهین‌آمیز، آلودگی صوتی، یا تخریب محیط عمومی خواهیم بود. این موارد همگی جزئی از هنجارهای فردی است که از طریق زیباسازی محیط ارتقا پیدا می‌کند.

تأثیرات روانی و اجتماعی زیباسازی شهری

زیباسازی شهری تنها به بهبود ظاهری شهر محدود نمی‌شود، بلکه نقشی بنیادین در بهبود سلامت روان، تقویت تعاملات اجتماعی و ارتقای حس تعلق شهروندان به محیط زندگی‌شان ایفا می‌کند. در این راستا، می‌توان تأثیرات این پدیده را در دو حوزه روان‌شناسی محیط و جامعه‌شناسی شهری دسته‌بندی کرد و اهمیت آنها را با توجه به شرایط خاص هر شهر تحلیل نمود.

۱. تأثیرات روانی زیباسازی

کاهش استرس و افزایش آرامش: بررسی‌های انجام‌شده نشان می‌دهد که فضاهای سبز شهری، زمانی که به‌صورت هدفمند در طرح‌های زیباسازی شهری به کار گرفته شوند، می‌توانند نقش مهمی در کاهش فشارهای روانی ایفا کنند. بر اساس تجربه‌های میدانی و تحلیل‌های این پژوهش، حضور در فضاهایی با عناصر طبیعی و سنتی همچون آب‌نماها و جوی‌های جاری،

نمونه‌ای بارز از آن را می‌توان در پیاده‌راه چهارباغ اصفهان مشاهده کرد، باعث تقویت احساس طراوت و آرامش در شهروندان می‌شود. این یافته‌ها بیانگر آن است که چنین طراحی‌هایی می‌تواند به‌عنوان یک راهکار غیرمستقیم اما مؤثر برای ارتقای سلامت روان در محیط‌های شهری مورد استفاده قرار گیرد (جعفری و همکاران، ۱۳۹۶؛ رضایی، ۱۳۹۴؛ تحلیل نویسنده). در بُعد روان‌شناختی، زیباسازی شهری از طریق سازوکارهای عمیق ذهنی و حسی بر سلامت روان تأثیر می‌گذارد. حضور عناصر طبیعی مانند فضای سبز، آب روان و گیاهان متنوع، با فعال‌سازی واکنش‌های مثبت مغز به‌ویژه در نواحی مرتبط با احساس لذت و آرامش می‌تواند سطح هورمون‌های استرس مانند کورتیزول را کاهش دهد. مسیرهای پیاده‌روی دلنشین و مناظر متعادل از نظر رنگ، بافت و نور، نه تنها توجه را از عوامل استرس‌زا منحرف می‌کنند، بلکه حس «پناه» و امنیت روانی ایجاد می‌کنند. از سوی دیگر، محرک‌های بصری هماهنگ و صدهای طبیعی مانند شرشر آب یا وزش باد، به تنظیم ریتم ضربان قلب و تنفس کمک کرده و موجب القای حالت مدیتیشن‌گونه می‌شوند. به این ترتیب، زیباسازی شهری در بعد روان‌شناختی نقش یک «تنظیم‌کننده نامحسوس» را ایفا می‌کند که بدون تحمیل رفتار خاصی، شرایط ذهنی شهروندان را به سوی آرامش و تعادل سوق می‌دهد.

ارتقای حس امنیت روانی: نورپردازی مناسب و مبلمان ارگونومیک که در برنامه‌های زیباسازی شهری به دقت طراحی می‌شود، نقش مهمی در کاهش ترس و اضطراب افراد در فضاهای عمومی ایفا می‌کند. این عوامل به ایجاد محیطی امن و دلپذیر کمک می‌کنند که خود باعث افزایش حضور فعال مردم در فضاهای شهری می‌شود و به نوعی بازخورد مثبتی در سلامت روانی جامعه دارد (شهرزاد، ۱۳۹۵؛ اسلامی‌نیا، ۱۳۹۲). ارتقای حس امنیت روانی در محیط شهری به معنای ایجاد شرایطی است که شهروندان در آن، علاوه بر امنیت فیزیکی، از آرامش ذهنی و اطمینان خاطر نیز برخوردار باشند. این حس زمانی تقویت می‌شود که طراحی و زیباسازی شهری بتواند احساس کنترل و پیش‌بینی‌پذیری فضا را افزایش دهد. وجود روشنایی مناسب در معابر، دید کافی در فضاهای عمومی، مسیرهای شفاف و بدون نقاط کور، و استفاده از رنگ‌ها و مصالح آرام‌بخش، همگی در تقویت این حس نقش دارند. همچنین، حضور عناصر طبیعی مانند درختان، گل‌ها، و آب‌نماها نه تنها جذابیت محیط را بالا می‌برد، بلکه با القای حس زندگی و نشاط، ناخواسته حس امنیت روانی را در افراد تقویت می‌کند. از منظر اجتماعی، وقتی یک فضا به‌خوبی طراحی و زیباسازی شده باشد، احتمال استفاده بیشتر شهروندان و حضور مداوم افراد افزایش می‌یابد و این «نظارت طبیعی جمعی» خود به‌عنوان عاملی بازدارنده در برابر رفتارهای تهدیدآمیز عمل می‌کند. بر اساس مطالعات و تحلیل‌های میدانی، این ترکیب حضور عناصر زیباشناختی و کارکردی، می‌تواند به یکی از مؤثرترین ابزارهای غیرمستقیم برای ارتقای امنیت روانی در شهر تبدیل شود.

تقویت سلامت روان و افزایش کیفیت زندگی: زیبایی‌شناسی شهری به عنوان عاملی تأثیرگذار در افزایش رضایت از زندگی شناخته شده است. بافت‌های شهری هماهنگ و استفاده از المان‌های هنری نه تنها به ایجاد هویت مکانی کمک می‌کنند بلکه ظرفیت مقابله با استرس‌های روزمره را نیز در افراد افزایش می‌دهند. نویسنده معتقد است توجه به این جنبه می‌تواند رویکردهای شهری را به سمت توسعه پایدار و جامع سوق دهد (منصوری، ۱۳۹۷). تقویت سلامت روان و افزایش کیفیت زندگی در بستر شهری زمانی محقق می‌شود که طراحی فضاها بر اساس اصول انسان‌محور، زیباشناختی و کارکردی صورت گیرد. مشاهده محیط شهری زیبا و متعادل با کاهش دادن سطح تنش‌های روزمره و افزایش حس آرامش، سلامت روان شهروندان را تقویت می‌کند. این عناصر با فعال‌سازی واکنش‌های مثبت عصبی و کاهش هورمون‌های استرس، به بازگرداندن تعادل روانی کمک می‌کنند. از سوی دیگر، فضاهای عمومی طراحی‌شده به‌صورت جذاب و قابل دسترس، بستر مناسبی برای

تعاملات اجتماعی، فعالیت‌های فراغتی و مشارکت مدنی فراهم می‌آورند که این خود عاملی مهم در بهبود کیفیت زندگی است. وقتی شهروندان در محیطی زندگی کنند که هم از نظر بصری دلنشین و هم از نظر عملکردی پاسخ‌گو باشد، حس رضایت، تعلق و شادی در آنها افزایش یافته و سبک زندگی فعال و سالم‌تر شکل می‌گیرد. رویکرد یکپارچه به زیباسازی شهری و توجه به نیازهای روانی و اجتماعی، می‌تواند یکی از مؤثرترین استراتژی‌ها برای دستیابی هم‌زمان به سلامت روان پایدار و ارتقای کیفیت زندگی باشد.

۲. تأثیرات اجتماعی زیباسازی

افزایش تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی: زیباسازی فضاهای عمومی، به ویژه در قالب پارک‌ها و پیاده‌راه‌ها، بستر مناسبی برای تجمع و تعامل میان شهروندان فراهم می‌کند که این موضوع به توسعه شبکه‌های اجتماعی محلی و ارتقای اعتماد اجتماعی منجر می‌شود. تحلیل نویسنده این است که سرمایه اجتماعی ایجاد شده می‌تواند به پایداری اجتماعی کمک کرده و مشارکت مردمی را در تصمیم‌گیری‌های شهری افزایش دهد (منصوری، ۱۳۹۷؛ یوسفی و همکاران، ۱۳۹۸). افزایش تعاملات اجتماعی و سرمایه اجتماعی در محیط شهری، نتیجه مستقیم طراحی و زیباسازی فضایی است که حضور و مشارکت شهروندان را ترغیب می‌کند. فضاهای عمومی باز، پارک‌ها، پیاده‌راه‌ها و میدان‌های شهری که با عناصر زیبایی‌شناختی همچون مبلمان شهری مناسب، نورپردازی دلنشین، فضای سبز متنوع و آثار هنری محیطی تجهیز شده‌اند، شرایطی را فراهم می‌آورند که افراد تمایل بیشتری به حضور و گفت‌وگو با دیگران پیدا کنند. این تعاملات روزمره، حتی اگر کوتاه و غیررسمی باشند، به مرور موجب شکل‌گیری روابط اعتمادآمیز و تقویت حس همبستگی اجتماعی می‌شود. سرمایه اجتماعی که از طریق این روابط ایجاد می‌شود، نه تنها سطح اعتماد و همکاری بین شهروندان را بالا می‌برد، بلکه انعطاف‌پذیری و توان جامعه در مواجهه با بحران‌ها را نیز افزایش می‌دهد. از منظر تحلیل این پژوهش، هرچه طراحی فضاهای شهری به گونه‌ای باشد که موانع ارتباطی را کاهش دهد مانند ایجاد مسیرهای پیاده‌روی متصل، فضاهای نشستن جمعی و محیط‌های چندمنظوره فرصت‌های بیشتری برای شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی محلی فراهم می‌شود. در نتیجه، زیباسازی شهری فراتر از بهبود منظر، به ابزاری مؤثر برای تولید و بازتولید سرمایه اجتماعی تبدیل می‌گردد.

کاهش جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی: تجربه جهانی و مطالعات محلی نشان می‌دهند که فضاهای شهری زیبا، منظم و امن می‌توانند میزان بزهکاری و رفتارهای ضد اجتماعی را کاهش دهند. این تأثیر تا حد زیادی ناشی از افزایش حضور شهروندان و تقویت حس مالکیت آنها نسبت به فضاهای شهری است. به باور نویسنده، این امر می‌تواند به عنوان یکی از سیاست‌های مهم شهری در کاهش ناهنجاری‌ها لحاظ شود (نیومن، ۱۳۷۵؛ کاظمی، ۱۳۹۳). کاهش جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی یکی دیگر از پیامدهای مثبت زیباسازی و طراحی هدفمند فضاهای شهری است. وقتی محیط‌های شهری به گونه‌ای طراحی شوند که احساس امنیت و راحتی را در شهروندان تقویت کنند، حضور مردم در فضاهای عمومی افزایش یافته و نظارت طبیعی جمعی شکل می‌گیرد. این نظارت غیررسمی و مداوم از سوی ساکنان و بازدیدکنندگان، به عنوان یک عامل بازدارنده قوی در برابر رفتارهای مجرمانه و ناهنجار عمل می‌کند. علاوه بر این، استفاده از اصول طراحی «دید واضح» (کشت‌دید) و کاهش نقاط کور در فضاهای عمومی، نورپردازی مناسب و ایجاد مسیرهای شفاف، باعث می‌شود که فرصت‌های ارتکاب جرم کاهش یابد. همچنین، محیط‌های زیبا و دلنشین که به صورت هدفمند فضای نشستن، فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی را فراهم می‌کنند، حس تعلق و مسئولیت‌پذیری شهروندان نسبت به محیط خود را افزایش داده و از بروز ناهنجاری‌ها جلوگیری می‌کنند.

زیباسازی شهری نه تنها به بهبود منظر بصری کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به عنوان یک استراتژی پیشگیرانه مؤثر در کاهش جرم و ناهنجاری‌های اجتماعی به کار گرفته شود.

تثبیت هویت شهری و تعلق فرهنگی: بهره‌گیری از معماری بومی و المان‌های هنری سنتی در طرح‌های زیباسازی، باعث تقویت هویت و حس تعلق شهروندان به محیط می‌شود. نمونه پیاپی راه چهارباغ اصفهان، گواهی بر این موضوع است که بازآفرینی نمادهای فرهنگی می‌تواند مشارکت و علاقه مردم به حفظ محیط را افزایش دهد (کاظمی، ۱۳۹۳؛ موسوی و همکاران، ۱۳۹۶). تثبیت هویت شهری و تقویت تعلق فرهنگی از مهم‌ترین نتایج زیباسازی و طراحی هوشمند فضاهای شهری است. هنگامی که عناصر معماری، منظر و فرهنگ بومی در طراحی شهری به صورت هدفمند و هنرمندانه به کار گرفته شوند، محیط شهری نه تنها جلوه‌ای زیبا پیدا می‌کند، بلکه داستان و ویژگی‌های فرهنگی خاص هر منطقه را بازتاب می‌دهد. این بازنمایی هویت فرهنگی، به شهروندان احساس غرور و تعلق می‌بخشد و پیوند عمیق‌تری میان آنها و محیط زندگی‌شان ایجاد می‌کند. علاوه بر این، فضاهایی که نمادها، آثار تاریخی، هنرهای محلی و معماری سنتی را در خود جای داده‌اند، می‌توانند محلی برای برگزاری مناسبت‌ها و جشنواره‌های فرهنگی شوند که این خود موجب تقویت تعاملات اجتماعی و انتقال فرهنگ بین نسل‌ها می‌شود. این فرآیند به تثبیت هویت شهری کمک کرده و از گم‌شدن ارزش‌ها و ویژگی‌های فرهنگی جلوگیری می‌کند. زیباسازی شهری با تأکید بر حفظ و بازنمایی هویت و فرهنگ محلی، نقش مهمی در افزایش حس تعلق و انسجام اجتماعی ایفا می‌کند و به عنوان یک ابزار قدرتمند در توسعه پایدار فرهنگی و اجتماعی شهرها مطرح است.

منابع و مآخذ

۱. احمدی، نسرين و موسوی، علی. (۱۳۹۸). «تفاوت‌های فرهنگی و هنجارهای اجتماعی در محیط‌های شهری». مجله علوم اجتماعی، دوره ۱۸، شماره ۲، صفحات ۱۰۵-۱۲۰.
۲. اسلامی‌نیا، م. (۱۳۹۲). بررسی نقش مبلمان شهری در ارتقای امنیت روانی. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۳. بهمنی، م. (۱۳۹۲). تأثیر محیط‌های شهری نازیبا بر رفتارهای پرخطرانه و انزوای اجتماعی. فصلنامه مطالعات شهری، (۲)، ۱۱۵-۱۳۲.
۴. پارسنز، تالکوت. (۱۳۹۲). نظم اجتماعی: ساختار و فرآیندها. ترجمه: علی کاظمی، تهران: نشر علمی، صفحات ۹۰-۱۱۰.
۵. پاینده، حسین. (۱۳۹۵). جامعه‌شناسی شهری: نظریه‌ها و مسائل. تهران: نشر سمت. صفحات ۱۵۰-۱۶۰.
۶. پروین، م. (۱۳۹۰). روان‌شناسی محیطی و تأثیر آن بر کیفیت زندگی شهری. تهران: نشر نی.
۷. پورکاظمی‌خالص، م. (۱۴۰۳). تأثیر مبلمان شهری بر احساس راحتی و تعامل اجتماعی: مطالعه موردی شهر شیراز. فصلنامه پژوهش‌های شهری و معماری، ۱۰(۴)، ۹۱-۱۰۸.
۸. پورمحمدی، رضا. (۱۳۹۰). «ارتباط هنجارهای فردی با ثبات شخصیتی و رضایت درونی». فصلنامه مطالعات روان‌شناسی، شماره ۹، صفحات ۷۲-۸۰.
۹. جاکوبز، جین. (۱۳۷۴). مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی. ترجمه زهرا پاکزاد. تهران: نشر مرکز، صفحات ۱۰۵-۱۳۵.
۱۰. جعفری، علی. (۱۳۹۶). روان‌شناسی محیط و هویت مکان. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۱. جعفری، ن.، احمدی، ر. و موسوی، س. (۱۳۹۶). «تأثیر فضاهای سبز شهری بر کاهش استرس و افزایش آرامش در محیط‌های شهری». مجله روان‌شناسی محیطی، شماره ۱۲، صفحات ۵۰-۶۷.
۱۲. حسینی لمجانی، ع. (۱۴۰۴). نقش زیبایی در نظم اجتماعی و اخلاق عمومی. مجله مطالعات اجتماعی شهری، ۱۲(۳)، ۵۷-۷۲.
۱۳. حسینی، علی. (۱۳۹۵). روان‌شناسی شخصیت و هنجارهای رفتاری. تهران: نشر نی، صفحات ۵۰-۶۵.
۱۴. خسروی، زهرا و تیموری، احمد. (۱۳۹۳). «تأثیر تربیت خانوادگی بر شکل‌گیری هنجارهای فردی». فصلنامه روان‌شناسی اجتماعی، شماره ۱۲، صفحات ۹۸-۱۱۰.
۱۵. دورکیم، امیل. (۱۳۸۵). اصل تقسیم کار اجتماعی. ترجمه: محمد رضا شفیعی، تهران: نشر نی، صفحات ۴۵-۶۰.
۱۶. راد، حمید. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی هنجارها و ارزش‌ها. تهران: انتشارات سمت، صفحات ۷۵-۸۵.
۱۷. رحیمی، نرگس. (۱۳۹۶). «نقش نورپردازی در افزایش امنیت و کیفیت فضاهای شهری». فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۵، شماره ۲، صفحات ۴۵-۵۶.
۱۸. رضایی، م. (۱۳۹۴). نقش عناصر طبیعی در بهبود سلامت روانی شهروندان. اصفهان: انتشارات دانشگاه اصفهان.
۱۹. سعیدی، ن.، احمدی، ر. و کریمی، س. (۱۴۰۳). نقش طراحی منظر و نورپردازی در کاهش اضطراب اجتماعی: مطالعه موردی تبریز. فصلنامه مطالعات محیطی و شهری، ۷(۳)، ۳۵-۵۰.
۲۰. شاهچراغی، م. و بندرآباد، ر. (۱۳۹۶). روانشناسی محیط و کیفیت زندگی شهری. تهران: نشر دانشگاهی.
۲۱. شاه‌رخ‌فر، م. و طهماسبی‌مقدم، ر. (۱۴۰۱). اثر زیباسازی شهری بر تعاملات اجتماعی و نظم عمومی: مطالعه‌ای در تهران. مجله برنامه‌ریزی شهری، ۹(۲)، ۷۵-۹۰.

۲۲. شهرزاد، ف. (۱۳۹۵). «ارتباط نورپردازی شهری و احساس امنیت روانی در فضاهای عمومی»، پژوهشنامه شهرسازی، جلد ۸، شماره ۲، صفحات ۷۵-۹۰.
۲۳. شیرازی، مهدی و مرادی، نسرين. (۱۴۰۰). «نقش زیباسازی شهری در ارتقای امنیت و تعاملات اجتماعی». فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۹، شماره ۳، صفحات ۷۵-۸۹.
۲۴. صالحی، غلامرضا. (۱۳۹۸). جامعه‌شناسی: مبانی، نظریه‌ها و کاربردها. تهران: دانشگاه تهران. صفحات ۷۵-۸۵.
۲۵. صرافی، م. (۱۳۹۷). نظریه‌های جامعه‌شناسی شهری: بررسی فضای سوم و نقش آن در تعاملات اجتماعی. تهران: نشر نگاه دانش.
۲۶. علیزاده، سارا. (۱۳۹۵). «نقش هنجارهای اجتماعی در بهبود کیفیت زندگی شهری». فصلنامه جامعه‌شناسی شهری، دوره ۱۰، شماره ۳، صفحات ۷۸-۹۵.
۲۷. فراهانی، س. و حبیبی، ع. (۱۳۹۴). تأثیر طراحی فضای سبز و زیباسازی شهری بر سلامت روان شهروندان. مجله علوم رفتاری، ۲۱(۴)، ۵۵-۷۰.
۲۸. کاظمی، ن. (۱۳۸۹). زیباسازی شهری: مبانی و کاربردها. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
۲۹. کریمی، حسین. (۱۳۹۷). جامعه‌شناسی هنجارها و نظم اجتماعی. تهران: نشر سمت، صفحات ۱۲۰-۱۳۵.
۳۰. کریمی، مهدی. (۱۳۹۷). طراحی فضاهای اجتماع‌پذیر در شهرهای معاصر. تهران: انتشارات دانشگاه تهران، صفحات ۱۲۳-۱۳۸.
۳۱. کلی، ج. ل. و ویلسون، ج. کیو. (۱۳۹۰). نظریه پنجره‌های شکسته و نظم شهری. در محمدی، م. (ویراستار)، جامعه‌شناسی شهری (چاپ دوم، صص. ۱۵۰-۱۶۵). تهران: نشر دانشگاهی.
۳۲. گودرزی، م.، حسینی، م. و رضایی، س. (۱۳۹۵). «ابعاد فرهنگی در زیباسازی شهری»، فصلنامه مطالعات شهری، دوره ۱۰، شماره ۳، صفحات ۱۴۰-۱۶۰.
۳۳. مغانی رحیمی، ف.، بهزادفر، ع. و جلیلی صدرآباد، م. (۱۴۰۲). روان‌شناسی محیطی و سلامت روانی در فضاهای شهری: مرور نظام‌مند مقالات فارسی. پژوهشنامه روان‌شناسی محیطی، ۱۸(۱)، ۲۳-۴۵.
۳۴. منصوری، ه. (۱۳۹۷). زیبایی‌شناسی شهری و تأثیر آن بر کیفیت زندگی. مشهد: انتشارات دانشگاه فردوسی.
۳۵. موسوی، علی. (۱۳۹۴). تأثیر فضای سبز شهری بر رفتارهای اجتماعی و سلامت روان. تهران: انتشارات سمت، صفحات ۸۰-۹۵.
۳۶. موسوی، محمدرضا. (۱۳۹۴). «تأثیر هویت مکانی بر مشارکت اجتماعی در فضاهای شهری»، فصلنامه مطالعات اجتماعی، دوره ۲، شماره ۷، صفحات ۱۲۵-۱۴۰.
۳۷. موسی‌پژوهان، ف. (۱۳۹۲). جامعه‌شناسی فضای شهری: نظریه‌ها و رویکردها. تهران: نشر نی.
۳۸. نجفی، ر. (۱۳۹۲). طراحی و برنامه‌ریزی شهری با رویکرد زیباسازی. تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
۳۹. نجفی، زهرا و همکاران. (۱۳۹۷). «رابطه هویت مکان و انسجام اجتماعی در محله‌های شهری»، مجله برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، سال ۴، شماره ۱، صفحات ۵۰-۶۵.
۴۰. هاشمی، سارا و قادری، ناصر. (۱۳۹۶). «تأثیر روان‌شناسی محیطی بر احساس امنیت و نظم اجتماعی در فضاهای شهری». فصلنامه روان‌شناسی شهری، شماره ۱۵، صفحات ۴۳-۵۵.
۴۱. یوسفی، مهدی و همکاران. (۱۳۹۷). «پایداری هنجارهای فردی و نقش آن در خودآگاهی». مجله علوم رفتاری، دوره ۱۴، شماره ۲، صفحات ۱۳۵-۱۴۸.